

Inbreng GasTerra afhankelijkheid Russisch gas

Ook wij zijn ontzet, ongerust en boos over de door Rusland ingezette oorlog in de Oekraïne. Wij zien de ernst van de situatie in op het gebied van de energievoorziening en ons handelen op dat gebied heeft daarom in deze crisis onze hoogste prioriteit. In deze position paper gaan wij in op de afhankelijkheid van Russisch gas. Wij hebben geprobeerd alle facetten van dit vraagstuk te benoemen, zonder mogelijke taboes te vermijden.

GasTerra koopt een deel van zijn gas van Gazprom. Vanwege het belang voor de gasvoorziening wil GasTerra geen zelfstandige besluiten nemen over de beëindiging daarvan. Wel hebben we besloten tot nader order geen nieuwe verplichtingen meer aan te gaan. Mochten sancties vanuit de overheid worden opgelegd die op onze business betrekking hebben dan worden deze uiteraard uitgevoerd. Verder houden we nauw contact met de overheid en danken deze vaste Kamercommissie om onze inbreng te kunnen geven bij het actuele debat.

Het is onze overtuiging dat het mogelijk is om de afhankelijkheid van Russisch gas af te bouwen. Als we dit willen zonder dat significante energietekorten ontstaan is het een opdracht voor een lange adem. GasTerra ervaart de huidige marktsituatie, met de onzekerheid over Russisch gas, als een energiecrisis.

De context: huidige marktomstandigheden beperken de mogelijkheden

Zeven factoren zijn van belang in relatie tot de afhankelijkheid van Russisch gas:

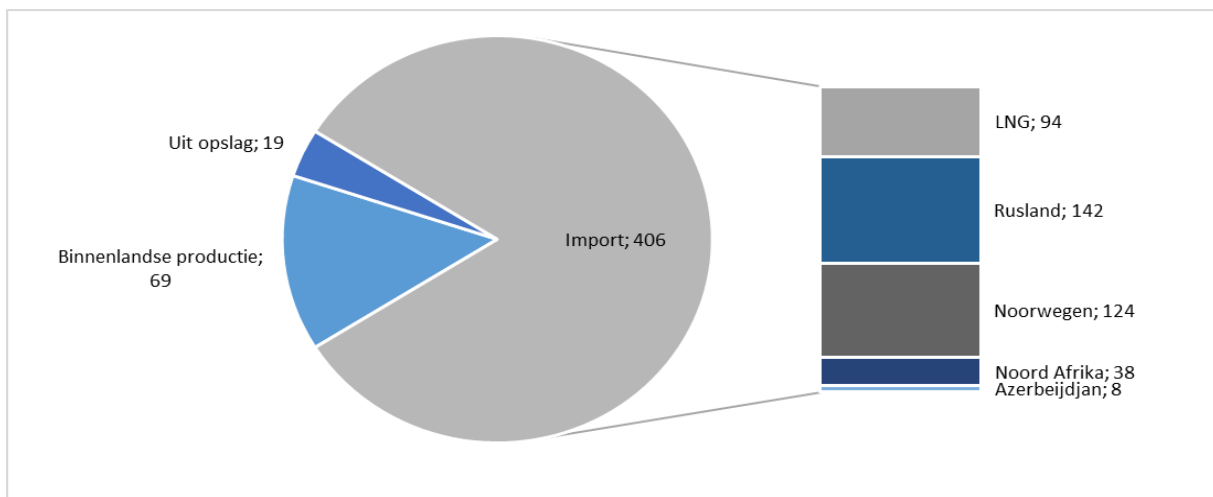
1. De gasmarkt is een open geïntegreerde Europese markt, waarin Russisch gas een aanzienlijk aandeel heeft. Een verminderde afname / levering van dit gas werkt door in de gehele Europese markt.
2. In de huidige ongekend krappe markt, stroomt het gas uit Rusland nog wel grotendeels (de nominaties onder de lange termijn contracten worden nagekomen, er wordt geen additioneel 'vrij' gas geleverd). Een vermindering van de gasaanvoer vanuit Rusland zal de reeds krappe en zeer volatiele markt nog verder onder druk zetten.
3. De Nederlandse situatie van de laatste jaren is er één van sneller afnemend aanbod dan vraag, door het minimaliseren en stoppen van de productie uit Groningen. Nederland is daardoor sinds 2018 importafhankelijk. Via deze afhankelijkheid ondervindt ook Nederland de volle gevolgen van de krapte die sinds de tweede helft van 2021 in de mondiale gasmarkt is ontstaan.
4. De importbehoefte voor Nederland, en dus de afhankelijkheid van Russisch gas, is groter dan de nationale behoefte, omdat ook de L-gasmarkt in Duitsland, Frankrijk en België hoofdzakelijk vanuit Nederland worden beleverd; stikstofconversie vindt hoofdzakelijk in Nederland plaats.
5. De gasmarkt is niet in isolatie te zien. De grootste variabele gasvraag is die voor elektriciteitsopwekking, waar schakelen tussen brandstoffen mogelijk is, met name tussen gas en kolen. Als gevolg van de marktprijzen is de inzet van gascentrales in 2021 reeds sterk gedaald (en die van kolen sterk gestegen): van bijna 10 mrd m³ in 2020 naar bijna 7 mrd m³ in 2021. Hiermee is reeds een groot gasvraagreductie-potentieel in de markt gerealiseerd. Tegelijkertijd spelen gascentrales een belangrijke rol in de elektriciteitsvoorziening, een rol die versterkt wordt door de sluiting van kolencentrales.
6. De ongekende marktprijzen en de financiële kant van de gasmarkt spelen een significante rol. Het prijsniveau lag eind vorige week op 200 €/MWh (~2 €/m³), zo'n 10 maal hoger dan een jaar geleden. Op een Nederlandse markt van ruim 35 mrd m³ betekent dit een stijging van de financiële waarde van € 7 mrd naar € 70 mrd. Ook de volatiliteit is groot: afgelopen vrijdag steeg de prijs met 75 €/MWh (~75 €/m³). Dit heeft zeer grote gevolgen voor het handelen in gas: de kapitaalvereisten bij deze prijsstijging en -schommelingen zijn gestegen van miljoenen naar miljarden Euro's op dagbasis. Dat zet zeer zware druk op het plaatsen en weer onttrekken van kapitaal, waarbij ook daar tegen grenzen van de financiële mogelijkheden wordt geopereerd. Deze situatie lijkt niet beperkt tot de gasmarkt, maar is ook een grote uitdaging voor elektriciteitsmarkt.
7. De verantwoordelijkheid voor de leveringszekerheid is belegd bij het collectief dat als 'de markt' wordt aangeduid en waarbij het duidelijk is dat de marktsignalen niet altijd het gewenste collectieve belang dienen. De marktprijzen voor de komende zomer liggen momenteel hoger dan die voor de winter die in oktober 2022 begint, waardoor er wederom vanuit de markt geen prikkel is om voorraden aan te leggen. Voor L-gas is de leveringszekerheid de facto belegd d.m.v. afspraken binnen het gasgebouw rondom het vullen van Norg en Alkmaar, ook als dit economisch niet aantrekkelijk is.

De omvang

De herkomst van importstromen via pijpleidingen, dus ook van Russisch gas, naar Nederland is lastig vast te stellen. Dit komt omdat er sprake is van een Europese gasmarkt, waarin verschillende importstromen samenkomen. Zo is de herkomst van het gas dat over de Nederlands-Duitse grens ons land binnenstroomt Noorwegen én Rusland. Dit geldt ook voor import vanuit België en het Verenigd Koninkrijk, die waarschijnlijk zijn oorsprong vindt in LNG, Noors gas of UK productie. Desalniettemin weten we van LNG schepen wel de herkomst: in 2020 kwam van de circa 7,4 mrd m³ bijna 60% uit Rusland. De totale afhankelijkheid van Rusland die GasTerra voor 2020 zag, komt daarmee op ten minste 27%, ofwel ten minste 10 mrd m³.

2021 (in mrd m ³) (bron: CBS, IEA, GasTerra)	Vraag	Aanbod			
		productie	import	wv LNG	pijpleiding
Nederland	36,1	18,8	17,3	7,6	9,7
Nederland + L-gas Bel, Fra, Dld	63,6	18,8	44,8		37,2

De Europese gasmarkt in 2021 was als volgt:

De Europese gasmarkt (EU-27 + het Verenigd Koninkrijk) in 2021, in mrd m³. Bron: OIES, die zich baseert op ENTSOG Transparency Platform, Eurostat, Gas Infrastructure Europe en Kpler.¹

Wat kan er gedaan worden om minder afhankelijk te zijn van Russisch gas?

Nederland is, om bekende redenen, *short* in gas. Het overaanbod op de mondiale gasmarkt heeft de afgelopen jaren de gevolgen hiervan verzacht. In korte tijd is de Nederlandse gasmarkt veranderd naar een krappe markt. Bovenop deze krappe markt komt nu de vraag naar reductie van gas uit Rusland. Dit is niet in isolatie voor Nederland te zien. Wel kan Nederland zelf stappen zetten, al is het GasTerra's ongemakkelijke boodschap dat het laag hangende fruit inmiddels is geplukt, door marktomstandigheden en reeds ingezet beleid. Dit zet de situatie voor Nederland op scherp.

¹ In dit overzicht wordt melding gemaakt van een aanbod van 19 mrd m³ uit gasopslagen. Dit houdt in dat in kalenderjaar 2021 er netto meer gas uit bergingen is onttrokken dan dat er in is gestopt. Het is een verklaring van de lage vulgraden van de bergingen; om tot een normale vulgraad te komen zal er dus extra gas in de zomer van 2022 moeten worden aangetrokken.

De mogelijkheden die er nog zijn, zijn:

- a. Roep als nationale en/of Europese overheid een crisissituatie af voor de energiemarkten.
- b. De huidige situatie is er een van krapte aan H-gas. Besluiten over de L-gasmarkt hebben direct effect op de H-gasmarkt: het grootste gedeelte van het L-gas komt namelijk na bijmenging van stikstof uit H-gas. Komende winter zal dit nagenoeg helemaal het geval zijn. Beoordeel de genomen besluiten die gericht waren op (enkel) de L-gasmarkt vanuit de nieuwe ontstane situatie.
 - i. Verhogen van de productie uit het Groningenveld
 - ii. Blijf gasopslag Grijpskerk benutten als H-gasberging, in plaats van deze om te zetten naar een L-gasmiddel. De omschakeling: draagt bij aan het versneld sluiten van het Groningenveld en is zodoende een afgeleide van het vorige punt; betekent verminderde beschikbaarheid voor de komende winter; beperkt de functionaliteit structureel. Bovendien is het vraagstuk over de importafhankelijkheid, en dus van Russisch gas, een H-gas kwestie.
- c. Stimuleren van de productie uit kleine velden door versnelling van de vergunningsverlening; ontwikkel de aangeboorde reserves zoals die boven Schiermonnikoog.
- d. Schakel (recent gesloten) kolencentrales weer in; voor langere termijn uitgerust met CCS en aangevuld met kerncentrales voor structurele energiediversificatie in het elektriciteitssysteem.
- e. Stel aanvoer van gas van andere producenten dan Russische zeker. De kortetermijnmarkt is daar niet voor ingericht; deze volgt de laagste prijs. Lange termijn zekerheid over (een gedeelte van) de importbehoefte kan de prijs(volatiliteit) dempen. Uitbreiding van aanvoeropties, zoals Gasunie heeft aangegeven te onderzoeken, is een maatregel voor de wat langere termijn, in ieder geval niet voor komende winter. Benutting van deze nieuwe infrastructuur is echter niet gegarandeerd; het verdient flankerend beleid om naast diversificatie van invoeropties ook te sturen op daadwerkelijke volumes. Een complicerende factor is de moeilijke financiële situatie van veel energiebedrijven door de reeds krappe (korte termijn) markt: er zijn steeds minder bedrijven om contracten aan te (kunnen) gaan.
- f. Creëer een financiële regeling om in de huidige marktomstandigheden, waarin de prijs voor de zomer hoger is dan voor de winter, te kunnen voldoen aan de aangekondigde verplichte vulgraad van bergingen.
- g. Opgemerkt moet worden dat indien overwogen wordt strategische voorraden aan te leggen, dit ten koste gaat van huidige gasopslagen, en daarmee wordt een tekort gecreëerd voor de korte termijn opslag.
- h. In geval van afschakeling van (niet beschermde) gebruikers, organiseer hoe dit vrijgekomen gas wordt aangewend voor de stabiliteit van het energiesysteem: wanneer dit gas op de vrije handelsmarkt wordt aangeboden is enkel de prijs leidend wie dit gas zal afnemen in de Europese gasmarkt.
- i. Verminder de vraag naar aardgas en elektriciteit door energiebesparing. Versterk het 'van gas los' beleid. Wees voorzichtig met zeer optimistische prognoses: de ervaring leert dat de realiteit weerbarstiger is en dus de importafhankelijkheid groter blijft dan verwacht. Daarnaast vraagt GasTerra aandacht voor een tweede-orde-effect: wanneer van gas los betekent dat op elektriciteit wordt overgestapt en deze grotere vraag naar stroom leidt tot een hogere inzet van elektriciteitscentrales, dit niet leidt tot een vraagreductie in de gasmarkt.
- j. Zet in op alternatieven, zoals groen gas en waterstof, ook al zijn de volumes ten minste een factor 10 kleiner dan om het vraagstuk het hoofd te bieden.

Resumé

Kortom, GasTerra begrijpt de vraag om niet meer afhankelijk te zijn van Russisch gas. Hoewel er nu nog steeds Russisch gas stroomt, beschouwt GasTerra de huidige marktsituatie al als een in crisis. In het geval van verminderde of wegvallende volumes aan Russisch gas zal acuut de vraag zich voordoen hoe het energiesysteem in stand gehouden kan worden. Het is onze indruk dat wanneer een dergelijk scenario zich voordoet er sprake is van een energiecrisis waarvan de consequenties ver buiten de gassector voelbaar zullen zijn.

Groningen, 7 maart 2022

Annie Krist
CEO GasTerra

Voor een uitgebreidere versie, zie: <https://www.gasterra.nl/gas/achtergrond>